

LIETUVOS PSICHOLOGŲ SĄJUNGA

2021.06.01 Nr. 2021/IR098

LR ŠVIETIMO MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJAI

smmin@smm.lt

LR SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJAI

post@socmin.lt

LR SVEIKATOS APSAUGOS MINISTERIJAI

ministerija@sam.lt

LR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGAI

vtaki@vtaki.lt

LR SEIMO SAVIŽUDYBIŲ IR SMURTO PREVENCIJOS KOMISIJAI

priim@lrs.lt

DĖL SU VAIKAIS DIRBANČIŲ PSICHOLOGŲ PROFESINĖS GEROVĖS UŽTIKRINIMO

Tęsiantis pandemijos situacijai pasaulyje bei užsitęsus mokyklų uždarymo/ mokymosi nuotoliniu būdu situacijai Lietuvoje, mokslininkai stebi ženkliai didėjančią nerimą keliančią vaikų ir paauglių psichikos sveikatos rodiklių prastėjimo tendencijas. Lyginant pirmojo (2020 m. pavasaris) ir antrojo karantino (2020 m. vėlyvas rudenis – 2021 m. pavasaris) duomenis, vaikų ir paauglių, turinčių klinikinio (sutrikimo rizikos) lygmens hiperaktyvumo/ dėmesio problemų, padaugėjo nuo 12,1 iki 26,1 proc., turinčių emocinių simptomų – nuo 10,3 iki 29,6 proc., elgesio problemų – nuo 10,3 iki 21,6 proc., problemų su bendraamžiais - nuo 20,7 iki 41,1 proc. Vertinant bendrą problemų įvertį, antrojo karantino metu klinikinėje riboje buvo – 31,6 proc. (t. y. beveik trečdalis visų vaikų) (tyrimo duomenys gauti vykdant projektą „Ilgalaikis ekranų poveikis vaikų fizinei ir psichikos sveikatai“ finansuojamą Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fondą, vadovė prof. dr. Roma Jusienė). Atsižvelgiant į šias tendencijas, didėja ir su vaikais dirbančių psichologų darbo krūvis, intensyvumas bei poreikis kiek įmanoma veiksmingiau teikti psichologinę pagalbą vaikams, paaugliams bei jų tėvams. Tam, kad psichologai galėtų veiksmingai padėti vaikams, paaugliams ir jų šeimoms, būtina užtikrinti reikiamas psichologų darbo sąlygas bei psichologų kvalifikaciją.

Lietuvos psichologų sąjungos Vaiko psichologinės gerovės komitetas pirmojo ir antrojo karantino metu (2020 m. pavasarį mėn. ir 2021 m. pavasarį) atliko su vaikais dirbančių psichologų apklausas.

Atsižvelgiant į rezultatus, norime atkreipti dėmesį į pagrindinius aspektus bei teikiame rekomendacijas:

- Perdegimo prevencija. Karantino metu didėja su vaikais dirbančių psichologų perdegimo rizika: 2021 m. 9 proc. punktais daugiau psichologų nei 2020 m. nurodė, kad nuolat ar daugiau nei pusę laiko jaučia nuovargį (viso – 41,1% dalyvavusių apklausoje). Į tai būtina atkreipti dėmesį įstaigų, kuriose dirba vaikų psichologai, vadovams, kad jie galėtų įgyvendinti perdegimo prevencijos priemones, taip pat numatyti su vaikais dirbančių specialistų perdegimo prevencijos priemonių taikymą valstybiniu mastu.
- Profesinė priežiūra. Svarbi psichologo profesinės kompetencijos tobulinimo forma yra profesinė priežiūra, t.y. supervizijos ir intervizijos, kurių metu psichologai analizuoja savo profesinėje veikloje kylančius sunkumus ir mokosi profesionaliau atlikti savo darbą. Apklausos rezultatai rodo, kad vis dar nemaža dalis vaikų psichologų nedalyvauja jokiaje profesinėje priežiūroje (2020 m. - 28,9%, 2021 m. - 20,3%), dalis dalyvauja tik epizodiškai. Tam yra keletas svarbių priežasčių, kurios negali būti išspręstos be sisteminių pokyčių aukščiausiam lygyje: darbo krūvyje nenumatytos valandos profesinei priežiūrai; nėra numatyta arba numatyta labai maža suma psichologo profesinei priežiūrai apmokėti, todėl psichologas moka už savo profesinę priežiūrą iš asmeninių lėšų; darbovietės neorganizuoja ir neapmoka profesinės priežiūros; trūksta supervizijų darbo vietoje. Būtina šviesti įstaigų vadovus apie profesinės priežiūros būtinumą psichologo darbe, įteisinti psichologo teisę gauti profesinę priežiūrą ir ją apmokėti kaip kvalifikacijos tobulinimą.
- Kvalifikacijos tobulinimas. Panašūs sunkumai yra susiję su kvalifikacijos tobulinimu: du trečdaliai psichologų nurodė, kad trūksta finansavimo kvalifikacijos kėlimui, trečdalis - kad trūksta laiko (darbo krūvyje nėra numatytos valandos kvalifikacijos kėlimui, o darbo krūvis yra labai didelis). Svarbiausi su vaikais dirbančių psichologų poreikiai kvalifikacijos tobulinimui: psichologinis vaikų ir paauglių konsultavimas bei įvertinimas, darbas su specialiuju ugdomo poreikių turinčiais vaikais, darbas su socialiai jautriomis šeimomis, darbas su tėvais ir globėjais, grupinis konsultavimas, vaikų ir paauglių savižudybės rizika. Siūlome įpareigoti darbdavius finansuoti kvalifikacijos tobulinimą, ministerijoms rekomenduojame inicijuoti kvalifikacijos tobulinimo programas šiomis temomis.
- Psichologinis įvertinimas. Tyrimas atskleidė, kad vis dar išliekanti labai didelė problema yra psichologinio įvertinimo instrumentų, tinkamų vaikams ir paaugliams, prieinamumas ir tinkamumas Lietuvos populiacijai. Vis dar yra nemažai darbo vietų, kuriose psichologas turi įsigyti įvertinimo instrumentus už asmenines lėšas, pats padengti instrumentų naudojimo mokymų išlaidas. Ypač trūksta validžių ir tinkamų instrumentų, skirtų įvertinti sutrikimus ir problemas ankstyvajame amžiuje. Darbo krūvyje ne visose įstaigose numatyta laiko įvertinimo rezultatų analizei ir išvadų rengimui, todėl psichologai tai atlieka po darbo valandų, o kadangi dažnai neturi ir kabineto (nes reikia užleisti patalpas kitam specialistui), turi nešti psichologinio įvertinimo medžiagą namo – norime atkreipti dėmesį, kad taip kyla ir didelė asmens duomenų apsaugos pažeidimo rizika. Reikalingi sisteminiai sprendimai – nacionalinis psichologinio įvertinimo instrumentų rengimo, validavimo bei mokymų centras, finansuojamas valstybės.
- Prevencinis darbas. Tyrimo duomenimis, dėl didelio nustatytų konsultacijų ir įvertinimų kiekio, didesnei daliai psichologų nebelieka laiko prevenciniam darbui, jis vyksta nenuosekliai, epizodiškai – tad svarbu peržiūrėti įvairiose įstaigose dirbančių psichologų darbo krūvių reglamentavimą, paskirstant adekvačias darbo valandas tiesioginėms klientų/pacientų

konsultacijoms, prevenciniam darbui, psichologiniam švietimui, darbui su dokumentais, kvalifikacijos kėlimui, profesinei priežiūrai, atvejų aptarimų susirinkimams ir kt.

- Tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Pagalba dažnai yra fragmentuota įvairiose įstaigose, nėra pakankamai veiksmingos informacijos perdavimo sistemos tarp atskirų įstaigų, institucijų. Veiksmingam psichologo darbui su šeima svarbi informacija apie situaciją šeimoje, priimtus institucinius sprendimus. Valstybinėse įstaigose dirbantys psichologai dar gali gauti reikiamą informaciją iš dalies institucijų, privačiai dirbantys informacijos dažnu atveju negauna visai. Reikėtų tobulinti teisės aktus, numatant sklandesnę informacijos perdavimą tarp institucijų, taip pat įtraukiant galimybę dalintis informacija ir su privačiai dirbančiais psichologais.
- Su vaikais dirbančių psichologų poreikio įvertinimas. Būtinai sprendimai valstybiniu lygmeniu, apsisprendžiant, kiek reiktų parengti medicinos psichologų, psichikos sveikatos priežiūros sistemoje galinčių dirbti su vaikais, paaugliais, tėvais, kadangi darbu su šiomis amžiaus grupėmis bei čia atsirandančiais psichikos ir elgesio sutrikimais reikia atskirų medicinos psichologo kompetencijų, nuolatinės kvalifikacijos palaikymo ir profesinės priežiūros teikimo sistemos.
- Psichologų, dirbančių socialinėse įstaigose, darbo reglamentavimas. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialinėse įstaigose dirbančių psichologų darbas nepakankamai aiškiai apibrėžtas. Būtina aiškiau reglamentuoti psichologo darbą socialines paslaugas teikiančiose įstaigose. Geroji patirtis – kaip psichologo darbas yra reglamentuotas švietimo sistemoje, taip pat medicinos psichologo darbo reglamentavimas.

Lietuvos psichologų sąjunga pasirengusi bendradarbiauti, ieškant geriausių sprendimų.

Parengė LPS Vaiko psichologinės gerovės komitetas.

L.e.p. LPS prezidentė Ieva Salialionė